

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 4 Sayı: 18

Volume: 4 Issue: 18

Yaz 2011

Summer 2011

İLİ SALIR¹ TÜRKÇESİ VE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE İSİM ÇEKİMİ “NOUN INFLECTION IN ILI SALIR TURKISH AND TURKMEN TURKISH”

Ersin TERES*

Özet

Bu çalışmayı yapmaktaki gayemiz, Çinde konuşulan dokuz Türk lehçesinden biri olan Salır Türkçesi ile Oğuz grubu Türk lehçelerinin doğu kolunu teşkil eden Türkmen Türkçesinde isim çekimindeki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. İki lehçe arasındaki benzerlikler, Salır Türkçesinin de bir Oğuz grubu Türk lehçesi olduğu kanaatini güçlendirici niteliktedir. Bu bağlamda iki lehçenin daha önce derlenmiş metinlerinden faydalanılarak isim çekimleri belirlenmiş ve İli Salır Türkçesi ile Türkmen Türkçesinin isim çekimi şekilleri karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsim çekimi, Salır Türkçesi, İli Salır Türkçesi, Türkmen Türkçesi.

Abstract

The aim of this study is to explain the similarities and differences between noun inflection in Salir Turkish that is one of nine groups of Turkish people living in China and Turkmen Turkish that is the eastern part of Oghuz dialect of Turkish. the similarities between two dialects corroborate the view that Salir Turkish is a dialect belong to Oghuz group of Turkish. In this context, noun inflection are identified by making use of published texts of both dialects and compared the similarities and differences of the form of noun inflection in Ili Salir Turkish and Turkmen Turkish.

Key Words: Noun inflection, Salir Turkish, Ili Salir Turkish, Turkmen Turkish.

¹ Salırların tarihleri hakkında elimizde çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu konudaki araştırma ve çalışmalar daha çok batılı bilim insanları tarafından yapılmıştır (Potanin, 1950: 426-434; Kakuk, 1961: 95-117, Kakuk, 1962: 173-196, Kakuk, 1962: 161-172; Tenişev, 1962: 253-272; Tenişev, 1963, Tenişev, 1964, Tenişev, 1997: 335-345; Wei-Stuart-Jiangzhong, 2001; Hahn, 1988: 235-275; Dwyer, 1998: 49-83, Dwyer, 1998; Yakup, 2002). Bir de Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki bilim insanları tarafından Salırlar üzerine yapılmış metin yayımları ve sözlük çalışmaları mevcuttur. Salırların isimleri konusunda da değişik görüşler vardır. Pek çok araştırmacı onlar için “Salar” ismini kullanmıştır. Poppe (Poppe, 1953: 438-477), Kakuk (Kakuk, 1961: 95-117); Tenişev (Tenişev, 1962: 253-272); Hahn (Hahn, 1988: 235-275); Dwyer (Dwyer, 1998: 49-83); Yakup (Yakup, 1998: 49-72) gibi araştırmacılar onlar için “Salar” ismini kullananlardan birkaçıdır. Bu makalede “Salır” ismi tercih edilmiştir. Çünkü onlar kendi yaşadıkları bölgenin ismini “Salır” şeklinde telaffuz ederler. Mesela, *men Salırğa* (~ *salı:ga*) *vargur* (~ *va:gur*) “Ben Salır’a (Xunhua)’ya (Xunhua onları yaşadıkları bölgenin Çince ismidir) gideceğim” derler (Ölmez, 2009: 437).

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

1. Giriş

Çin Halk Cumhuriyetinin Qīnghǎi (Çinghai) Eyaleti Xúnhuà Salır Özerk Bölgesi, Gansu Eyaleti Xīning Şehri Huizu Özerk İdaresi Salır Kısmı ve Şinciang Uygur Özerk Bölgesi Yining (Gulca) kısmında yaşayan Salırlar; 13. yüzyılda Moğol istilasından kaçarak Çin'e yani diğer Oğuz boylarının aksine doğuya göç etmişlerdir. Salırların bu bölgeye nasıl geldikleri konusunda ilk bilgiler genelde efsanelere dayanmaktadır. Bu efsanelerden biri olan *döyü yıl* "deve pınarı" efsanesine göre onların bu bölgeye gelişleri şu şekilde olmuştur:

Salırlar liderleri Garaman ve Akman'ın önderliğinde eskiden yaşadıkları bölgeden göç ederken yanlarında beyaz bir deve vardır. Bu devenin üstüne eskiden yaşadıkları bölgelerden getirdikleri su ve toprakla birlikte Kur'an-ı Kerim'in bir kopyasını da yüklemişlerdir. Yolculuk sırasında 40 şeyh de Salırların arkasından yol almaktadır. Salırlar dağları aşar, nehirleri geçerler. Altiulü'ye gelirler. Orada 40 şeyhle birlikte Otuz Dağlar'a geçerler. Akşam karanlığında etrafa bir sis çöker ve deveyi kaybederler. Deveyi her yerde ararlar, ancak o gece bulamazlar. Gün ağarırken bir vadinin aşağısında bulurlar onu, ama bulduklarında çok şaşırırlar. Çünkü beyaz deve ağızından su akan bir kayaya dönüşmüştür. Salırlar da bu beyaz kayanın bulunduğu yeri kendilerine yurt edinir ve yüzyıllardır burada yaşamaya devam ederler (Wei, Jianzhong, Stuart, 1987: 722-732).

İşte tarihleri hakkındaki ilk bilgiler onlara ait efsanelerde bulunan Salırların konuştuğu Salır Türkçesi, Oğuz grubu Türk lehçelerinden biridir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Salır Türkçesi değişik grupların içine sokulmuştur. Korş ve Samoyloviç gibi bilim adamları Salır Türkçesini Kuzey / Güneydoğu Türk dilleri (Kıpçak-Çağatay tipi diller) arasında saymışlardır (Korş, 1910; Samoyloviç, 1922). Malov ise, Salır Türkçesinin bir *ayak* dili olduğunu ifade etmiştir (Malov, 1927). Poppe, Menges, Pritsak, Gabain gibi araştırmacılar da Salır Türkçesini Doğu Türkçesi (Çağatay tipi) altında sınıflandırmışlar ve Salır Türkçesinin Yeni Uygurcanın bir diyalekti olduğunu ifade etmişlerdir (Poppe, 1953: 438-477; Menges, 1979; Pritsak, 1953: 525-563; Gabain, 1963).

Salır Türkçesi üzerine çalışmalar yapan ve metin yayımlayan Tenişev ise, bu lehçenin Türk lehçelerinin Kuzey ve Doğu grubundan olduğunu belirtmiştir (Tenişev, 1960). Vladimir Drimba ise Salır Türkçesinin Çağatayca üstkatmanlı bir Oğuz dili olduğunu aktarmıştır (Drimba, 1968: 200-213).

Lin Lian-yun; akraba ilişkileri açısından Türk lehçelerini incelemiş, "Salar Dili ve Sarı Uygur Dilinin Gruplandırılmasındaki Problemler" başlıklı makalesinde Salır Türkçesi ve Sarı Uygur Türkçesini Çin'de konuşulan diğer Türk lehçeleri ile karşılaştırmıştır. Lian-yun'a göre, Salır Türkçesi ile diğer akraba lehçeler arasında ses bilgisi açısından benzerlikler olmasına rağmen, Eski Uygurca ile Salır Türkçesi arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Salır Türkçesi, eskiden de Eski Uygur Türkçesinin bir ağız değildi. Zaten Salır Türkçesi, Semerkant çevresinde yaşayan eski Türklerin konuşmuş olduğu bir lehçedir (Lian-yun, 1979).

Lars Johanson ve Claus Schönig gibi bilim adamları Salır Türkçesini Türk lehçelerinin güneydoğu kolu olarak düşünmektedir (Johanson, Csato, 1998; Schönig 1999: 85). Talat Tekin tarafından önerilen Türk dillerinin geleneksel sınıflandırması içinde de Salır Türkçesi, tasnifte kullanılan *adağ/tağlığ* ölçütlerine göre başlı başına bir grup oluşturur. Çünkü ölçüt olarak kullanılan *tağlığ* kelimesi bu lehçede *tağlık* ya da *tawlı/dağlı* değil, *tağlı* biçimindedir (Tekin, Ölmez 2003).

Hahn, Schönig, Johanson, Dwyer gibi bilim insanlarına göre Salır Türkçesi, açıkça Türk dilinin güneybatı kolunun özelliklerini ve bazı önemli karakteristik özelliklerini gösterir (Hahn, 1988: 235-275; Schönig, 1999: 85; Johanson-Csato, 1998; Dwyer, 1998: 49-83).

Burada isim çekimi bakımında karşılaştıracığımız Türkmen Türkçesi ise eski bilgilere göre, Oğuz grubu Türk lehçelerinin doğu kolunu teşkil etmektedir. W. Radloff, G. J. Ramstedt, R. R. Arat gibi bilim adamları Türkmen Türkçesini Türk lehçelerinin Güney grubu olarak saymışlardır (Radloff, 1882, Ramstedt, 1902 [Poppe, 1965: 130], Arat, 1992). Samoyloviç,

Johannes Benzing ve Karl Heinrich Menges gibi bilim adamları ise Türkmen Türkçesinin Türk lehçelerinin Güneybatı kolunu teşkil ettiğini iddia etmişlerdir (Samoyloviç, 1922, Menges, 1979).

Salır Türkçesinin Türkmen Türkçesi ile birlikte Oğuz grubu Türk lehçeleri içinde bulunduğunu göstermek için karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Daha önce Salır Türkçesi ve Türkmen Türkçesinin isim çekim ekleri karşılaştırmış, benzerlik ve farklılıkları ortaya koymuştuk. Bu makalemizde de Oğuz grubu Türk lehçelerinden olan İli Salır Türkçesi ve Türkmen Türkçesinin isim çekimini karşılaştıracamız.

2. Salır Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İsim Çekimi

2.1. Şimdiki Zaman

İli Salır Türkçesinde şimdiki zaman şahıs ekleri kullanılarak oluşturulan isim çekimi aşağıdaki şekildedir:

Olumlusu: “-dır, -dir” bildirme ekleri ile yapılır.

<i>yarımdır</i> “arkadaşımdır”	<i>görünüşümdür</i> “görünüşümdür”
<i>yarıdır</i> “arkadaşındır”	<i>görünüşüdür</i> “görünüşüdür”
<i>yarıdır</i> “arkadaşıdır”	<i>görünüşüdür</i> “görünüşüdür”
<i>yarımızdır</i> “arkadaşımızdır”	<i>görünüşümdür</i> “görünüşümdür”
<i>yarınızdır</i> “arkadaşınızdır”	<i>görünüşünüzdür</i> “görünüşünüzdür”
<i>yarlarıdır</i> “arkadaşlarıdır”	<i>görünüşleridir</i> “görünüşleridir”

Olumsuzu: *emes* kelimesi ile yapılır:

<i>yarım emesdir</i> “arkadaşım değildir”	<i>sözüm emesdir</i> “sözüm değildir”
<i>yarı emesdir</i> “arkadaşın değildir”	<i>sözün emesdir</i> “sözün değildir”
<i>yarı emesdir</i> “arkadaşı değildir”	<i>sözü emesdir</i> “sözü değildir”
<i>yarımız emesdir</i> “arkadaşımız değildir”	<i>sözümüz emesdir</i> “sözümüz değildir”
<i>yarınız emesdir</i> “arkadaşınız değildir”	<i>sözünüz emesdir</i> “sözünüz değildir”
<i>yarları emesdir</i> “arkadaşları değildir”	<i>sözleri emesdir</i> “sözleri değildir”

Düşmen kulisi ağıdır, yarı kulisi emdir

“Düşman gülüşü zehirdir, yarin gülüşü ilaçtır” (Cinfer, 2006: 12).

Damağ yaş ulla kicidi yoğdur

Konağ yol yirağ yağındı yoğdur

“Taze yiyeceğin büyüğü küçüğü, gidilecek yolun uzağı yakını yoktur” (Cinfer, 2006: 17).

İli Salır Türkçesinde şimdiki zaman isim çekiminde kullanılan “-dır, -dir” eki ünsüz uyumuna girmemektedir: *yarınız emesdir* “arkadaşınız değildir”, *konağ yol yirağ yağındı yoğdur* “Gidilecek yolun uzağı yakını yoktur” vb.

Ekin bazen incelik-kalınlık ünlü uyumuna da uymadığı görülür:

Yarı kulisi emdir “Yarin gülüşü ilaçtır”

Bala ağzındığı ciñ sözdür “Çocuğun ağzındaki doğru sözdür”

İsim çekiminin şimdiki zamanı isme herhangi bir ek getirilmeyip zamirler kullanılarak da yapılabilir:

Olumlusu:

<i>men uşşah</i> "küçüğüm"	<i>men Salır</i> "Salırım"
<i>sen uşşah</i> "küçüksün"	<i>sen Salır</i> "Salırsın"
<i>u uşşah</i> "küçük"	<i>u Salır</i> "o Salır"
<i>piser uşşah</i> "küçüğüz"	<i>piser Salır</i> "Salırız"
<i>seler uşşah</i> "küçüksünüz"	<i>seler Salır</i> "Salırsınız"
<i>ular uşşah</i> "onlar küçük"	<i>ular Salır</i> "onlar Salır"

Olumsuzu: *emes* kelimesi ile yapılır.

<i>men Salır emes</i> "Salır değilim"
<i>sen Salır emes</i> "Salır değilsin"
<i>u Salır emes</i> "Salır değil"
<i>piser Salır emes</i> "Salır değiliz"
<i>seler Salır emes</i> "Salır değilsiniz"
<i>ular Salır emes</i> "Salır değiller"

<i>men uşşah emes</i> "küçük değilim"
<i>sen uşşah emes</i> "küçük değilsin"
<i>u uşşah emes</i> "küçük değil"
<i>piser uşşah emes</i> "küçük değiliz"
<i>seler uşşah emes</i> "küçük değilsiniz"
<i>ular uşşah emes</i> "küçük değiller"

Türkmen Türkçesinde şimdiki zaman isim çekimi de "-dır, -dir" bildirme ekleri ile yapılır. Bu çekimde şahıs ekleri kullanılır. İli Salır Türkçesi ile Türkmen Türkçesi arasındaki fark İli Salır Türkçesinde şahıs eklerinin bildirme ekinden önce, Türkmen Türkçesinde ise sonra getirilmesidir.

Olumlusu: "-dır, -dir" bildirme ekleri ile yapılır.

<i>kitüvlidirin</i> "öfkeliyim"	<i>görsüzdürin</i> "çirkinim"
<i>kitüvlidirsin</i> "öfkeliisin"	<i>görsüzdürsin</i> "çirkinsin"
<i>kitüvlidir</i> "öfkeli"	<i>görsüzdür</i> "çirkin"
<i>kitüvlidiris</i> "öfkeliyiz"	<i>görsüzdüris</i> "çirkiniz"
<i>kitüvlidirsiniz</i> "öfkeliisiniz"	<i>görsüzdürsünüz</i> "çirkinsiniz"
<i>kitüvlidirler</i> "öfkeliidirler"	<i>görsüzdürler</i> "çirkindirler"

Olumsuzu: *dääl* kelimesi ile yapılır.

<i>kitüvli dääldürin</i> "öfkeli değilim"
<i>kitüvli dääldürsin</i> "öfkeli değilsin"
<i>kitüvli dääldür</i> "öfkeli değildir"

kitüvli däädiris "öfkeli değiliz"
kitüvli däädirsini "öfkeli değilsiniz"
kitüvli däädirlirler "öfkeli deęildirler"

görksüz däädirin "çirkin değilim"
görksüz däädirsini "çirkin değilsin"
görksüz däädirdir "çirkin değildir"
görksüz däädiris "çirkin değiliz"
görksüz däädirsini "çirkin değilsiniz"
görksüz däädirlirler "çirkin deęildirler"

Türkmen Türkçesinde şimdiki zaman isim çekiminde kullanılan "-dır, -dir" eki ünsüz uyumuna girmemektedir: *aaçdırın "acım", beyikdirsiñ "büyüksün, yücesin", aakdır "beyazdır, aktır"* vb.

İsim çekiminin şimdiki zamanı isme herhangi bir ek getirilmeyip zamirler kullanılarak da yapılabilir:

<i>men Türkmen "Türkmenim"</i>	<i>men uzun "uzunum"</i>
<i>sen Türkmen "Türkmensin"</i>	<i>sen uzun "uzunsun"</i>
<i>ol Türkmen "o Türkmen"</i>	<i>ol uzun "uzun"</i>
<i>biz Türkmen "Türkmeniz"</i>	<i>biz uzun "uzunuz"</i>
<i>siz Türkmen "Türkmensiniz"</i>	<i>siz uzun "uzunsunuz"</i>
<i>olar Türkmen "onlar Türkmen"</i>	<i>olar uzun "uzunlar"</i>

Olumsuzu: *dääl* kelimesi ile yapılır.

men Türkmen däädirin "Türkmen değilim"
sen Türkmen däädirsini "Türkmen değilsin"
ol Türkmen däädirdir "o Türkmen değil"
biz Türkmen däädiris "Türkmen değiliz"
siz Türkmen däädirsini "Türkmen değilsiniz"
olar Türkmen däädirlirler "onlar Türkmen değiller"
men uzun däädirin "uzun değilim"
sen uzun däädirsini "uzun değilsin"
ol uzun däädirdir "uzun değil"
biz uzun däädiris "uzun değiliz"
siz uzun däädirsini "uzun değilsiniz"
olar uzun däädirlirler "uzun değiller"

2.2. Bilinen Geçmiş Zaman

İli Salır Türkçesinde bilinen geçmiş zaman isim çekiminde, isimlerden önce zamirlere yer verilir.

Olumlusu: "-cı, -ci" ekleri ile yapılır.

<i>men ulucı "büyüktüm"</i>	<i>men uhğujici "akıllıydım"</i>
<i>sen ulucı "büyüktün"</i>	<i>sen uhğujici "akıllıydın"</i>
<i>u ulucı "büyüktü"</i>	<i>u uhğujici "akıllıydı"</i>
<i>piser ulucı "büyüktük"</i>	<i>piser uhğujici "akıllıydık"</i>
<i>seler ulucı "büyüktünüz"</i>	<i>seler uhğujici "akıllıydınız"</i>
<i>ular ulucı "büyüktüler"</i>	<i>ular uhğujici "akıllıydılar"</i>

Olumsuzu: *emes* kelimesi ile yapılır:

<i>men ulucı emes "büyük değildim"</i>	<i>men uhğujici emes "akıllı değildim"</i>
<i>sen ulucı emes "büyük değildin"</i>	<i>sen uhğujici emes "akıllı değildin"</i>
<i>u ulucı emes "büyük değildi"</i>	<i>u uhğujici emes "akıllı değildi"</i>
<i>piser ulucı emes "büyük değildik"</i>	<i>piser uhğujici emes "akıllı değildik"</i>
<i>seler ulucı emes "büyük değildiniz"</i>	<i>seler uhğujici emes "akıllı değildiniz"</i>
<i>ular ulucı emes "büyük değillerdi"</i>	<i>ular uhğujici emes "akıllı değillerdi"</i>

Türkmen Türkçesinde bilinen geçmiş zaman isim çekiminde şahısları belirlemek üzere zamirler değil de şahıs ekleri kullanılır.

Olumlusu: "-dı, -di" ekleri ile yapılır.

<i>kitüvlidim "öfkeliydim"</i>	<i>görksüzdim "çirkindim"</i>
<i>kitüvlidiñ "öfkeliydin"</i>	<i>görksüzdiñ "çirkindin"</i>
<i>kitüvlidi "öfkeliydi"</i>	<i>görksüzdi "çirkindi"</i>
<i>kitüvlidik "öfkeliydik"</i>	<i>görksüzdik "çirkindik"</i>
<i>kitüvlidiñiz "öfkeliydiniz"</i>	<i>görksüzdiñiz "çirkindiniz"</i>
<i>kitüvlidiler "öfkeliydiler"</i>	<i>görksüzdiler "çirkindiler"</i>

Olumsuzu: *dääl* kelimesi ile yapılır.

<i>kitüvli dääldim "öfkeli değildim"</i>
<i>kitüvli dääldiñ "öfkeli değildin"</i>
<i>kitüvli dääldi "öfkeli değildi"</i>
<i>kitüvli dääldik "öfkeli değildik"</i>
<i>kitüvli dääldiñiz "öfkeli değildiniz"</i>
<i>kitüvli dääldiler "öfkeli değildiler"</i>

<i>görksüz dääldim "çirkin değildim"</i>
<i>görksüz dääldiñ "çirkin değildin"</i>
<i>görksüz dääldi "çirkin değildi"</i>

görksüz dääldik "çirkin değildik"

görksüz dääldiñiz "çirkin değildiniz"

görksüz dääldiler "çirkin değildiler"

2.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

İli Salır Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman isim çekimi "-gan, -gen" ekleri ile yapılır. Bu çekimde, şahıs ekleri yerine, isimden önce zamirlere yer verilir. İli Salır Türkçesinin öğrenilen geçmiş zaman çekiminde "-gan, -gen" eklerinin kullanılması Doğu Oğuzcasının Çağatay Türkçesinin etkisinde kaldığını göstermesi bakımından çok önemlidir.

Olumlusu: "-gan, -gen" ekleri ile yapılır.

men ulugan "büyükmüşüm"

men uhğujigen "akıllıymışım"

sen ulugan "büyükmüşsün"

sen uhğujigen "akıllıymışsın"

u ulugan "büyükmüş"

u uhğujigen "akıllıymış"

piser ulugan "büyükmüşüz"

piser uhğujigen "akıllıymışız"

seler ulugan "büyükmüşsünüz"

seler uhğujigen "akıllıymışsınız"

ular ulugan "büyükmüşler"

ular uhğujigen "akıllıymışlar"

Olumsuzu: *emes* kelimesi ile yapılır:

men ulugan emes "büyük değilmişim"

sen ulugan emes "büyük değilmişsin"

u ulugan emes "büyük değilmiş"

piser ulugan emes "büyük değilmişiz"

seler ulugan emes "büyük değilmişsiniz"

ular ulugan emes "büyük değilmişler"

men uhğujigen emes "akıllı değilmişim"

sen uhğujigen emes "akıllı değilmişsin"

u uhğujigen emes "akıllı değilmiş"

piser uhğujigen emes "akıllı değilmişiz"

seler uhğujigen emes "akıllı değilmişsiniz"

ular uhğujigen emes "akıllı değilmişler"

Türkmen Türkçesinde bilinen geçmiş zaman isim çekiminde şahısları belirtmek üzere zamirler değil, şahıs ekleri kullanılır:

Olumlusu: "-mış, -miş" ekleri ile yapılır.

kitüvlimişim "öfkeliymişim"

görksüzmişim "çirkinmişim"

kitüvlimişin "öfkeliymişsin"

görksüzmişin "çirkinmişsin"

kitüvlimiş "öfkeliymiş"

görksüzmiş "çirkinmiş"

kitüvlimişik "öfkeliymişiz"

görksüzmişik "çirkinmişiz"

kitüvlimişiniz "öfkeliymişsiniz"

görksüzmişiniz "çirkinmişsiniz"

kitüvlimişler "öfkeliymişler"

görksüzmişler "çirkinmişler"

Olumsuzu: *dääl* kelimesi ile yapılır.

kitüvli däälmişin “öfkeli değilmişim”

kitüvli däälmişin “öfkeli değilmişsin”

kitüvli däälmiş “öfkeli değilmiş”

kitüvli däälmişik “öfkeli değilmişiz”

kitüvli däälmişiniz “öfkeli değilmişsiniz”

kitüvli däälmişler “öfkeli değilmişler”

görsüz däälmişin “çirkin değilmişim”

görsüz däälmişin “çirkin değilmişsin”

görsüz däälmiş “çirkin değilmiş”

görsüz däälmişik “çirkin değilmişiz”

görsüz däälmişiniz “çirkin değilmişsiniz”

görsüz däälmişler “çirkin değilmişler”

Sonuç

Yukarıdaki karşılaştırmalarda da görülebileceği gibi Salır Türkçesi, özellikle de Şinciang Eyaletinde konuşulan İli Salır Türkçesi ve Türkmen Türkçesi isim çekimi bakımından birbirine epeyce benzemektedir. Tabii şekil olarak bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu şekil farklılıklarından biri olumsuz biçimlerde Türkmen Türkçesinde *dääl* “değil” kelime kullanılırken İli Salır Türkçesinde *emes* “değil” kelimesinin kullanılmasıdır. Olumsuzluk ifade etmek için *emes* “değil” kelimesinin kullanılması Çin Halk Cumhuriyetinde konuşulan diğer Türk lehçelerinde de görülmektedir.

Yeni Uygur Türkçesi	Salır Türkçesi	Tatar Türkçesi	Sarı Uygur Türkçesi	Tuva Türkçesi	Özbek Türkçesi	Kazak Türkçesi	Kırgız Türkçesi
<i>emes</i>	<i>emes</i>	<i>emes</i> ~ <i>imes</i>	<i>emes</i>	<i>emes</i>	<i>emes</i>	<i>emes</i>	<i>emes</i>

Diğer Oğuz grubu Türk lehçelerinde “değil” biçimi kullanılırken bir Oğuz grubu Türk lehçesi olan Salır Türkçesinde *emes* kelimesinin kullanılması Çin Halk Cumhuriyetinde konuşulan diğer Türk lehçelerinin etkisi olmalıdır. Ya da Doğu Türkçesinin Çin Halk Cumhuriyetindeki Türk lehçelerini bu hususta etkilediğini söyleyebiliriz. Diğer bir farklılık da İli Salır Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman isim çekiminin “-gan, -gen” ekleri ile Türkmen Türkçesinde ise “-mış, -miş” ekleri ile yapılmasıdır. Bu durumda da Doğu Türkçesinin Çin Halk Cumhuriyetindeki Türk lehçeleri üzerindeki etkisinden bahsedilebilir.

Yeni Uygur Türkçesi	Salır Türkçesi	Tatar Türkçesi	Özbek Türkçesi	Kazak Türkçesi	Kırgız Türkçesi
<i>-ğan/-gen,</i> <i>-kan/-ken</i>	<i>-gan/-gen</i>	<i>-ğan /-kan,</i> <i>-gen/-ken</i>	<i>-gen/-ken</i>	<i>-gan/-gen</i>	<i>-gan/-gen,</i> <i>-gon/-gön</i>

KAYNAKÇA

- CHENG, Shiliang (ed.) (1997). *Tujue Bijiao Yuyan-xue [A Comparative Study of the Turkic Languages]*, Ürünçü: Xinjiang Peoples Press.
- CINFER, Ayso Cañ (2008). *Salar İbret Sözlük*, Ürünçü: Salır Gençleri Teşkilatı.
- CLARK, Larry (1998). *Turkmen References Grammar, Turkologica 34*, Wiesbaden.
- DRIMBA, V. (1998). "Sur la classification de la langue salare", *UAFb*, vol. 40, nu. 3-4, pp. 200-213.
- DWYER, Arienne M. (1998). "The Turkic Strata of Salar: An Oghuz in Chaghatay Clothes?", *Turkic Languages 2*, pp. 49-83.
- GABAİN, von A. (1963). "Charakteristik der Türksprachen", *Handbuch der Orientalistik*, vol. 5, Leiden-Köln: I. J. Brill.
- HAN, Jianye (1982). "Tan Salayu de Xinci Shuyu [On the New Words and Terms in Salar]", *Qinghai Minzu Xueyuan Xuebao [Journal of Qinghai Institute of Nationalities] 1*, pp. 68-76.
- HAHN, Reinhard F. (1988). "The Origin and Development of the Salar Language", *AOH XLII*, pp. 235-275.
- (1998). "Yellow Uyghur and Salar", *The Turkic Languages*, London and New York: Routledge, pp. 397-402.
- KAKUK, S. (1961). "Textes salar", *AOH XIV*, nu. 1-2, pp. 95-117.
- (1961). "Un vocabulaire salar", *AOH XIV*, nu. 2, pp. 173-196.
- (1962). "Sur la phonetique de la langue salare", *AOH XV*, nu. 1-3, pp. 161-172.
- KARA, Mehmet (2000). *Türkmençe (Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- (2005). *Türkmen Türkçesi Grameri*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- KORŞ, E. F. (1910). "Klassifikatsiya turetskih plemen po yazıkam", *Étnografiçeskoe obozrenie*, 84, Moskva.
- LIAN-YUN, Lin (1986). "Salar Dilinin Fonetik Özellikleri", *Millî Azınlık Dilleri (Min-Zu, Yu-Wen)*, S. 2.
- MALOV, S. E. (1927). "Izuçenie Civyx Turetskix nareçiy zapadnoko Kitaya", *Vostoçnie Zapiski*, 1, Leningrad.
- MENGES, K. H. (1979). "Türk Dillerinin Sınıflandırılması", *Tarihî Türk Şiveleri*, ed. Mehmet Akalın, Ankara.
- ÖLMEZ, Mehmet (2009). "Oğuzların En Doğudaki Kolu: Salırlar ve Dilleri", *IV. Uluslararası Büyük Türk Dil Kurultayı Bildiri Kitabı*, Kırım (Simferopol), s. 436-438.
- POPPE, Nicholas (1953). "Remarks on the Salar Language", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, vol. 16, nu. 3-4, pp. 438-477.
- POTANIN, G. N. (1950). *Sobranie Slov Salarskago Nareçiya*. The new edition, Moskva, pp. 426-434.
- QUANLIN, Ma, WANXIANG Ma, MA, Zhicheng (1993). *Salar Language Materials*, Sino-Platonic Papers, nu: 43, Pennsylvania: Department of Asian and Middle Eastern Studies University of Pennsylvania.
- TEKİN, Talat, ÖLMEZ, Mehmet (2003). *Türk Dilleri Giriş*, İstanbul.
- TENİŞEV, A. R. (1962). "Sur le folklore et la langue de Salars", *AOH 14*, nu. 3, pp. 253-272.
- (1963). *Salarskiy Yazık*, Moskva.
- (1964). *Salarskie Tekstiy*, Moskva.
- (1997). "Salarskiy Yazık", Moskva: *Yazıkı Mira: Tyurkskie Yazıkı*, pp. 335-345.
- YAKUP, Abdurişid (1997). "Xinjiang Salayu Jiegou Tedian Shixi", [A Primary analysis on the structural features of the language of Xinjiang Salars], *Journal of Xinjiang University*, vol. 25, nu. 1, pp. 93-97.
- (1998). "A Sample of oral literature of Xinjiang Salars", *Türk Dilleri Araştırmaları*, nu. 8, pp. 49-72.
- (2002). *An İli Salar Vocabulary*, Tokyo: Tokyo University Press.
- WEI, Ma, JIANZHONG Ma, STUART Kevin (2001). *The Folklore of China Islamic Salar Nationality*, vol: 15, Lewiston: The Edwin Mellen Press, Chinese Studies.